

ΦΤΙΑΧΝΟΝΤΑΣ «ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΜΕΝΟΥΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΣ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ»

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΣΙΒΙΤΑΝΙΔΕΙΟΥ

Αναρωτιέστε κι εσείς τι μύγα τσίμπησε ταυτόχρονα όλους τους κρατικούς ρουφιάνους και τελευταία ασχολούνται συντονισμένα με τα Επαγγελματικά Λύκεια της χώρας; Οι «προβληματισμοί» τους, πηγάζουν συνήθως ως εξής: οι μαθητές των τεχνικών λυκείων αυξάνονται, αλλά αποτελούν «μαθητές με χαμηλές επιδόσεις [που] επιλέγουν τα ΕΠΑΛ ως λύση για να πάρουν ένα απολυτήριο παρότι αδιαφορούν»- άρα λογικό μετά που «αρκετοί μιλούν για συμμορίες που δρουν στα ΕΠΑΛ και για διείσδυση στα σχολεία αυτά ακραίων ομάδων»- εξίσου λογικό που πιθανότατα οι ίδιοι «αρκετοί» κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου για «την απουσία αυστηρότητας από τους εκπαιδευτικούς» στα Τεχνικά Λύκεια της χώρας.¹ Η αφήγηση αυτή είναι κατασκευασμένη ώστε να σκιαγραφεί ένα πρόβλημα. Και, την ίδια στιγμή, αφήνει να διαφανούν πιθανές λύσεις. Όταν τα αφεντικά μας λένε «ΕΠΑΛ», αυτό για το οποίο στην πραγματικότητα μιλάνε είναι η πολυεθνική εργατική νεολαία και το πώς θα μάθει να υπομένει αδιαμαρτύρητα όλες τις στερήσεις που έχουν κανονίσει να περιλαμβάνει το μέλλον της. Και η Τεχνική Εκπαίδευση αποτελεί απ' τα γεννοφάσκια της κομμάτι της λύσης που δίνουν τα αφεντικά μας σε αυτό το περίπλοκο πρόβλημα. Παρακάτω θα καταδυθούμε ακριβώς στην ιστορία της Τεχνικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα, μέσα απ' το παράδειγμα της δημιουργίας της Σιβιτανιδείου Σχολής Τεχνών κι Επαγγελμάτων. Και θα υποστηρίξουμε ότι τα κάθε είδους ΕΠΑΛ είχαν πάντα και έχουν ακόμα συγκεκριμένο στόχο: να μάθουν με το στανιό στη νεολαία της εργατικής τάξης την πειθαρχία, να την διδάξουν ότι η θέση της στον κόσμο είναι να δουλεύει και να το βουλώνει.

ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ: Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΤΑΞΗ ΑΝΑΔΥΕΤΑΙ, ΜΑΖΙ ΚΙ Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Οι πρώτες δεκαετίες του περασμένου αιώνα είναι μια περίοδος προνομιακή για περιθωριακούς ερασιτέχνες ιστορικούς σαν και του λόγου μας, που κοιτάνε το παρελθόν της ελληνικής κοινωνίας έχοντας κατά νου ύπουλους πολιτικούς σκοπούς όπως τα σκανδαλώδη που ήδη ανακοινώσαμε ότι θα υποστηρίξουμε.

Πρόκειται για την εποχή που στην Ελλάδα τα αφεντικά αναφέρονται στον εαυτό τους ως «εμείς» και στην εργατική τάξη ως «εσείς» ή, για να αποφεύγονται οι παρανοήσεις, ως απλά «εργάται». Οι δύο πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα δεν είναι μια

τυχαία στιγμή της ελληνικής ιστορίας: οι εκατονταετείς περιπέτειες του ελληνικού κράτους έξω απ' τα σύνορά του έχουν προσωρινά κλείσει με τη συντριβή στη Μικρά Ασία το 1922· τα εδάφη του έχουν διπλασιαστεί και ένας τεράστιος αριθμός προσφύγων έχει εισρεύσει, κυρίως στα αστικά κέντρα, αναγκασμένος να δεχτεί τις χειρότερες συνθήκες ζωής και εργασίας για να επιβιώσει· η εργατική τάξη της χώρας έρχεται στο προσκήνιο, αποκτά πολιτική συνείδηση και κάνει τις πρώτες προσπάθειες να οργανωθεί· απέναντι σε αυτές ακριβώς τις προσπάθειες, τα αφεντικά αναγκάζονται να οργανωθούν κι αυτά, εξού και τότε είναι που πρωτοεμφανίζονται οι ελληνικές μυστικές υπηρεσίες, τότε είναι που η αστυνομία παίρνει την σύγχρονη μορφή της κι οι φασίστες συγκροτούν τις πρώτες οργανώσεις τους. Αυτή είναι μια στιγμή που μπορούμε να διακρίνουμε ξεκάθαρα τον θανάσιμο εναγκαλισμό μεταξύ αφεντικών κι εργατικής τάξης που θα καθορίσει ολόκληρη την ελληνική ιστορία.²

Διόλου τυχαίο που είναι επίσης η στιγμή που στην Ελλάδα εμφανίζεται για πρώτη φορά με σφοδρότητα στο προσκήνιο το αίτημα για Τεχνική Εκπαίδευση κι έπειτα οι πρώτες επαγγελματικές σχολές! Ήδη απ' το 1910 ο αναμφίβολα διορατικός Ελευθέριος Βενιζέλος υπογραμμίζει ότι το υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα είναι ανεπαρκές, και φροντίζει στους προεκλογικούς του στόχους να συμπεριλάβει την «εισαγωγή των πραγματικών [ενν. των πρακτικών] σχολείων» και την «οργάνωση της επαγγελματικής παιδείας».³ Δεκαπέντε χρόνια ύστερα, το 1925, εμφανίζονται οι πρώτες οργανωμένες συνταγματικές προβλέψεις για την επαγγελματική εκπαίδευση.⁴ Μέχρι τότε, έχουν ήδη δημιουργηθεί κάποια διάσπαρτα σχετικά ιδρύματα, όπως η Σεβαστοπούλειος Εργατική Σχολή το 1910. Έπειτα, ιδρύονται κάμποσες ακόμη τεχνικές σχολές στην Ελλάδα, μεταξύ των οποίων είναι η Σιβιτανιδείου στην Αθήνα, η Τριάντειος στην Πάτρα, η Τεχνική Σχολή του Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου στον Βόλο και ούτω καθεξής.⁵ Το πείραμα της Τεχνικής Εκπαίδευσης έχει ξεκινήσει!

Ο λόγος που η γέννηση της επαγγελματικής παιδείας, είναι ταυτόχρονη με την ανάδυση της εργατικής τάξης είναι ότι τα αφεντικά γνωρίζουν ότι πλέον το μέτωπο που ανοίγει δεν θα βρίσκεται πέρα απ' τα όρια της επικράτειάς τους, αλλά εντός της, στις μεγάλες πόλεις που συσσωρεύονται οι πρόσφυγες, εκεί όπου ανασαίνει το προλεταριάτο. Και γνωρίζουν επιπλέον, ότι ένα σωρό μηχανισμοί θα πρέπει να τεθούν σε λειτουργία προκειμένου το προλεταριάτο αυτό που μοιάζει να είναι ιδιαίτερα

τσαντισμένο και ετοιμοπόλεμο, να μπει στην θέση του και να δουλέψει ήσυχα εκεί που απαιτείται χωρίς να αρθρώνει αντιρρήσεις. Αναφέραμε ήδη τις μυστικές υπηρεσίες, την αστυνομία, τις φασιστικές οργανώσεις. Πλάι τους, αξίζει μια θέση και η Τεχνική Εκπαίδευση, με την οποία τα αφεντικά ξεκινούν να πειραματίζονται ήδη απ' την περίοδο του μεσοπολέμου.

ΕΝΑ ΜΑΤΣΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑΡΧΗΣ (ΚΙ ΕΝΑΣ ΠΑΠΠΑΣ) ΦΤΙΑΧΝΟΥΝ ΤΗ ΣΙΒΙΤΑΝΙΔΕΙΟ

Αμ' έπος, αμ' έργον, λοιπόν, για τα ελληνικά αφεντικά. Όπως ήδη αναφέραμε, λίγο μετά τα μισά της δεκαετίας του '20 ξεκινάει η σύσταση ενός από τα πρώτα και ενός από τα μεγαλύτερα ιδρύματα επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Το 1927, το Διοικητικό Συμβούλιο της Σιβιτανιδείου Σχολής Τεχνών και Επαγγελμάτων συνεδριάζει για πρώτη φορά. Οι παριστάμενοι φροντίζουν εξ αρχής με τις τοποθετήσεις τους να ξεκαθαρίσουν τι είναι αυτό που πάνε να δημιουργήσουν, μην τυχόν κι υπάρχει κάνας αποκκλίνοντας που φαντασιώνεται ότι θα μορφώσει την εργατική τάξη. Ο Κωνσταντίνος Βέης, για παράδειγμα, μέλος του Δ.Σ. και καθηγητής του Εθνικού Μετσόβειου Πολυτεχνείου τονίζει:

Εκείνο δε που επιθυμώ να καθορισθεί σαφώς είναι ότι οι άνθρωποι οι μέλλοντες να διδάξωσιν εν τη σχολή δεον να λέγωσιν εις τους εργαζόμενους ότι είναι εργάται, ίνα ούτω εκτιμώσι και αγαπήσι την εργασία της χειρός.⁶

Μην ξεχνιόμαστε, σύνεδροι, τονίζει ο κος καθηγητής. Όποιος διαβαίνει την πόρτα του σχολείου που θα φτιάξουμε θα πρέπει να καταλαβαίνει ότι είναι εργάτης. Και ποιο άλλο να ήταν το πόρισμα αυτού του Διοικητικού Συμβουλίου, βέβαια, που συγκεντρώνει στις τάξεις του από διευθυντές επιχειρήσεων και συμβούλους εταιρειών μέχρι εκπροσώπους του υπουργείου Οικονομίας και μέλη του Ελληνικού Συνδέσμου Βιομηχάνων; Μεταξύ τους κι ο Ανδρέας Χατζηκυριάκος που μετέπειτα θα αναδειχθεί στον ισχυρό άνδρα του Δ.Σ. της Σιβιτανιδείου και του οποίου το βιογραφικό είναι ενδεικτικό για να καταλάβει κανείς τι είδους άνθρωποι έδειχναν ενδιαφέρον για την οργάνωση της Τεχνικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα: γόνος εφοπλιστών, ο Χατζηκυριάκος στάλθηκε να σπουδάσει στην Ελβετία και έπειτα επέστρεψε για να ιδρύσει και να οργανώσει την ελληνική τσιμεντοβιομηχανία φέρνοντας στη ζωή brand names όπως η «Τιτάν» και ο

«Ηρακλής» που μας κάνουν παρέα μέχρι και σήμερα. Σημαντικό είναι επίσης να αναφέρουμε ότι δύο από τους πραξικοπηματίες της πολυτάραχης περιόδου του μεσοπολέμου, ο Πλαστήρας και ο Ιωάννης Μεταξάς, διόρισαν τον Χατζηκυριάκο υπουργό Εθνικής Οικονομίας για όσο διαρκούσαν τα καθεστώτα τους.

Την dream team του Δ.Σ. έρχεται να συμπληρώσει ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος. Η παρουσία του σαφώς και δεν είναι δύσκολο να εξηγηθεί. Αρκεί να αναλογιστούμε ποιος ήταν ο μηχανισμός που ως τότε είχε την πλήρη ευθύνη να μαθαίνει στα παιδιά των κατώτερων τάξεων ποια είναι η θέση τους στην κοινωνία και να τους διδάσκει την απαραίτητη πειθαρχία. Φυσικά, δεν είναι άλλος από την εκκλησία, που ίσως απρόθυμα θα αρχίσει να μοιράζεται αυτόν τον πολύτιμο ρόλο με παραπλήσιους μηχανισμούς, όπως η επαγγελματική εκπαίδευση.

Αξίζει να αναφέρουμε, ότι ανάμεσα σε όλους όσοι παρευρίσκονται σε εκείνη την πρώτη συνεδρίαση, δεν υπάρχει ούτε ένας εκπρόσωπος του υπουργείου Παιδείας.⁷ Όχι, φυσικά, ότι αν υπήρχε κάνας τέτοιος θα μπορούσε τάχα να αλλάξει την τροχιά των γεγονότων υποστηρίζοντας πιο ήπιες παιδαγωγικές μεθόδους από αυτές που θα δούμε στη συνέχεια. Αλλά είναι χαρακτηριστικό ότι, εξ αρχής, η Τεχνική Εκπαίδευση νοείται ως μια υπόθεση των αφεντικών και των ειδικών τους. Τα αποτελέσματα είναι αυτά που θα περιμένατε. Κι ακόμη χειρότερα.

ΣΙΒΙΤΑΝΙΔΕΙΟΣ: ΕΝΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ ΣΕ ΠΛΗΡΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Αφού, λοιπόν, οι έμπειροι διαχειριστές της Σχολής κατόρθωσαν να ξεπεράσουν ένα σωρό σκοπέλους που είχαν να κάνουν με τα οικονομικά της, με την ανεύρεση κατάλληλου κτιρίου για τη στέγασή της και τις απαραίτητες γραφειοκρατικές διαδικασίες, η Σιβιτανίδειος άνοιξε τις πόρτες της. Σύμφωνα με το επίσημό της πρόγραμμα, δίδασκε στους μαθητές της μια σειρά από πρακτικές τέχνες και φιλοδοξούσε να παράγει μηχανουργούς και ηλεκτροτεχνίτες, επιπλοποιούς και οικοδόμους, σχεδιαστές και διακοσμητές, χαρακτές και πάει λέγοντας. Κατά τη δική μας γνώμη, όπως έχουμε ήδη τονίσει επανειλημμένα, αυτό που πραγματικά φιλοδοξούσε να παράγει ήταν πειθαρχημένους εργάτες. Η διδασκαλία των πρακτικών τεχνών ερχόταν σε δεύτερη μοίρα μπροστά στο να μάθουν τα εργατάκια ποια θέση τους επιφύλασσε η ελληνική κοινωνία και τι κόστος θα είχε αν αρνούσαν να την αποδεχθούν δίχως διαμαρτυρίες. Εδώ που τα λέμε, δεν είναι ότι αυτοί οι σκοποί ήταν κι ιδιαίτερα συγκαλυμμένοι. Είπαμε, βρισκόμαστε στη δεκαετία του 1920 και τα αφεντικά μιλάνε ακόμα με ωμή γλώσσα τόσο για τον εαυτό τους όσο και για την εργατική τάξη. Πάρτε για παράδειγμα τη «Γνώμη της Σύντα-

ξης» του περιοδικού *ΕΡΓΑ*, που εξέδιδε το Τεχνικό Επιμελητήριο Αθηνών. Πρόκειται για ένα άρθρο που δημοσιεύθηκε τον Σεπτέμβριο του 1929. Κι όπως μας πληροφορεί, οι μαθητές της Σιβιτανίδειου:

Θα γίνουν συνειδητοί και υπερήφανοι τεχνίται της αύριον, οι στυλοβάται της βιομηχανίας και της βιοτεχνίας, οι συνεργάται της γεωργίας, οι πειθαρχικοί και μορφωμένοι στρατιώται της ειρήνης και της ευημερίας της χώρας μας. [...] Η θέσις του τεχνίτου, του καλού τεχνίτου, του μορφωμένου και του πειθαρχημένου, είναι πολύ μεγάλη.⁸

Η συχνότητα με την οποία αναφέρονται λέξεις όπως «πειθαρχία» και «στρατιώτης» σε ένα άρθρο που αφορά στην ουσία ένα σχολείο, είναι αν μη τι άλλο ύποπτη. Για όσους, ωστόσο, δεν αρκούνται σε υποψίες, ένα χρόνο μετά η ίδια στήλη αποφάσισε να ξεκαθαρίσει τα πράγματα ακόμη περισσότερο:

Η ξηρά τεχνική μόρφωσις δεν δύναται να αποδώσει τίποτε χωρίς την άρτιαν ψυχική και ηθική διάπλασιν. Τούτο κατενόησον καλώς οι ιθύνοντες την Σιβιτανίδειον Σχολήν. Και αποτέλεσμα της προσοχής των προς την κατεύθυνσιν τοιαύτην, είναι ότι εις τα πρόσωπα των μαθητών και μαθητριών της σχολής, των αυριανών στυλοβατών της βιομηχανικής μας αναπλάσεως, διακρίνει κανείς όχι μόνον την αυτοπεποιθησιν και την υπερηφάνειαν αλλά και την αληθή και βαθειάν σεμνότητα του ήθους, την προσεκτικὴν και λεπτήν συμπεριφοράν, την καλώς εννοούμενην πειθαρχίαν, τα χαρίσματα εν γένει του καλού πολίτου, χαρίσματα τόσον σπάνια δυστυχώς εις την Ελλάδα και δι εις τα εργατικάς μας τάξεις. Οι τεχνίται των αυριανών καλών ημερών της ελληνικής βιομηχανίας, τας οποίας όλοι αναμένομεν, δεν θα είναι μόνον οι καλοί χειρισταί του χρωστήρος, του πρίονος, του τόρνου, αλλά και οι φορείς της εξυγιάνσεως της εργατικής ιδέας. Θα έχουν μέσα των το υγιές πνεύμας της τέχνης ως μιας ανωτέροτητος, της εργασίας ως ειλκρινούς συνεργάτιδος του κεφαλαίου, βοηθού και όχι διώκτιδος. Οι σημερινοί μαθηταί μανθάνουν να αγαπούν τόσον του αυριανούς προϊσταμένους των, όσον σήμερον τους διδασκάλους τους.⁹

Παρότι είναι γραμμένο σε στριφνή καθαρεύουσα, δεν θέλει και πολλή μετάφραση. Εδώ ο ρόλος της Σιβιτανίδειου και άρα της τεχνικής εκπαίδευσης, εκτίθεται σύντομα και περιεκτικά. Καλές οι τεχνικές γνώσεις, μας λένε οι αρμόδιοι του περιοδικού *ΕΡΓΑ*, αλλά εδώ θέλουμε να χτίσουμε σοβαρή βιομηχανία. Και οι σοβαρές βιομηχανίες, κατά βάση από πειθαρχία έχουν ανάγκη, έχουν ανάγκη από ρουφιάνους που θα αγαπάνε τα αφεντικά τους και δεν θα τους μπαίνουν περιέργες ιδέες. Δεν μιλούν τυχαία οι εκπρόσωποι των αφεντικών της εποχής: η δεκαετία του '20, η δεκαετία του φτιαξίματος της εργατικής τάξης που λέγαμε νωρίτερα, σφύζει από εκδηλώσεις εργατικής απειθαρχίας, προσπάθειες οργάνωσης των προλετάρων, αιματηρές

ΤΟ Δ.Σ. ΤΗΣ ΣΙΒΙΤΑΝΙΔΕΙΟΥ (ΠΟΥ ΜΟΙΑΖΕΙ ΜΕ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ)

Οι ευεργέτες με τα κληροδοτήματα των οποίων κατέστη εφικτή η δημιουργία της Σιβιτανίδειου φιγουράρουν στην κορυφή φορώντας τα βλοσυρά τους βλέμματα, μια ελληνική σημαία σε μέγεθος σεντονιού για υπέρδιπλο κρεβάτι λειτουργεί ως φόντο και η επίλεκτη ομάδα που αποτελείται από βιομήχανους, καθηγητές και τον Μητροπολίτη στη μέση, ποζάρει για τον φακό. Είναι η ιδέα μας ή μοιάζουν περισσότερο με στρατιωτικό επιτελείο παρά με εραστές της γνώσης και της μόρφωσης; Λογικό, θα μας πείτε, η αποστολή τους ήταν πολεμική στη φύση της. Απλά ο εχθρός ήταν εσωτερικός: το νεογέννητο προλεταριάτο.

απεργίες και συγκρούσεις. Γι' αυτά είναι που ανησυχούν τα αφεντικά και τονίζουν ότι τα χαρίσματα του καλού πολίτη λείπουν από τις εργατικές τάξεις, από εκεί έχουν πάρει την ιδέα ότι η εργασία πολύ περισσότερη όρεξη έχει να είναι «διώκτιδα του κεφαλαίου» παρά «συνεργάτιδα» του.

Για τους ίδιους λόγους, η Σιβιτανίδειος Σχολή, διαμορφώνεται καταλλήλως. Ο Εσωτερικός της Κανονισμός αποτελείται κατά το 1/3 από διατάξεις σχετικές με την απαιτούμενη «Διαγωγή των Μαθητών» και την «Επιβεβλημένη Συμπεριφορά των Μαθητών» αναδεικνύοντας χαρακτηριστικά τη διδασκαλία της πειθαρχίας ως προτεραιότητα.¹⁰ Η καθημερινή ζωή μέσα στη σχολή, πολύ περισσότερο φέρνει σε στρατόπεδο παρά σε κανονικό σχολείο. Ο κανονισμός προβλέπει ότι οι μετακινήσεις πρέπει να γίνονται «με τάξιν και αθουβώς», τα παράπονα πρέπει να υποβάλλονται «ιεραρχικώς», οι μαθητές πρέπει να φοράνε έναν συγκεκριμένο μπερέ και είναι ταυτόχρονα υποχρεώμενοι να ξυρίζουν τα κεφάλια τους με την ψιλή, διάταξη η παράβαση της οποίας επιφέρει κούρεμα με το ζόρι από μέλη της

Η ΣΙΒΙΤΑΝΙΔΕΙΟΣ (ΠΟΥ ΜΟΙΑΖΕΙ ΜΕ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ)

Η πρωινή προσευχή και έπαρση της σημαίας που λάμβανε χώρα κάθε πρωί στη Σιβιτανίδειο, το εστιατόριο στο οποίο έτρωγαν οι μαθητές κι οι κοιτώνες όπου διέμεναν όσοι φιλοξενούνταν στην σχολή. Τώρα σίγουρα δεν είναι η ιδέα μας. Αν κάποιος απλά άλλαζε τις λεζάντες των φωτογραφιών θα μπορούσαμε κάλλιστα να πιστέψουμε ότι πρόκειται για στρατόπεδο.

διοίκησης της σχολής. Οι διάδρομοι της σχολής είναι γεμάτοι πινακίδες με ηθικά ρητά και αποφθέγματα, οι αίθουσές της έχουν διακοσμηθεί με τους ήρωες της επανάστασης του 1821, οι προσευχές πραγματοποιούνται σε καθημερινή βάση, οι εκκλησιασμοί είναι τακτικοί κι οι παρελάσεις πολύ συχνές, ενώ η χορωδία της Σχολής δεν χάνει ευκαιρία να παιανίσει εθνικά άσματα.¹¹ Πείτε μας εσείς τώρα, τι έχει να ζηλέψει η Σιβιτανίδειος από ένα στρατόπεδο; Τίποτα απολύτως. Κι αυτό γιατί και οι δύο μηχανισμοί, Τεχνική Εκπαίδευση και στρατιωτική θητεία, είναι σχεδιασμένοι για να επιτελούν ακριβώς τον ίδιο στόχο: τη βίαιη πειθαρχηση της εργατικής νεολαίας.

Στο εσωτερικό αυτής της πρότυπης σχολής, τα αφεντικά πειραματίζονται, προσπαθώντας να κατασκευάσουν τον ιδανικό εργάτη. Στον κανονισμό της περιγράφουν πώς θα τον ήθελαν:

Μαθητής έχων τας κακάς έξεις του καπνίζει ή του πίνει οινόπνευματώδη ποτά, ή έτερα ναρκωτικά και απηγορευμένα λόγω υγείας ποτά, του βλαστημάν και ίδια τα θεία και υβρίζει, του κλέπτειν ή του έχειν έξεις και ελαττώματα αντιτιθέμενα εις την ην δέον να έχει ηθική υπόστασιν ο μαθητής, απαγορεύεται να εγγραφή εις την σχολήν.¹²

Φυσικά, οι ιθύνοντες γνωρίζουν πως αυτό που περιγράφουν είναι οι τρόποι που η εργατική τάξη ανακαλύπτει για να επιβιώσει. Κι επειδή η σχολή τους στην εργατική τάξη απευθύνεται, γνωρίζουν, επίσης, ότι είναι τίγκα στις «κακάς έξεις» και αναζητούν τους τρόπους να τις δαμάσουν, να φέρουν τα εργατάκια στα μέτρα τους και έπειτα να τα παραδώσουν έτοιμα στα αφεντικά εκεί έξω.

Από την άλλη, όπως είναι αναμενόμενο, οι μαθητές της σχολής, καμία διάθεση δεν έχουν να βαρέσουν προσοχή σε όλους τους κανονισμούς και τις πειθαρχήσεις που γίνεται προσπάθεια να τους επιβληθούν. Κι έτσι εκδηλώνουν την απειθαρχία τους με κάθε αφορμή, αμφισβητώντας τους κανόνες περί περιβολής, κοπανώντας την απ' τα παράθυρα της Σιβιτανιδείου, ψειρίζοντας τα εργαλεία της σχο-

λής και πουλώντας τα έξω από αυτήν και στήνοντας τσακωμούς με τους συμμαθητές τους.¹³ Απέναντι σε αυτή τη μορφή ενστικτώδους αμφισβήτησης δεν αντιπαράθεται μόνο οι προβλεπόμενες ποινές από τη Διοίκηση, αλλά και το αχαλίνωτο βρίσιμο των μαθητών που κάθε φορά που υποπίπτουν σε κάποια παράβαση παίρνουν ονόματα όπως «αυθάδης», «ασεβής», «απειθαρχος», «θρασύς», «αχάριστος» και «διεστραμμένος».¹⁴

Χώρια απ' την ενστικτώδη αμφισβήτηση των κανόνων, στη Σιβιτανίδειο εκδηλώνονται και κρούσματα οργανωμένης απειθαρχίας. Το 1933, τάξεις ολόκληρες μαθητών απεργούν ζητώντας να αλλάξουν ακριβώς διάφοροι από τους πειθαρχικούς κανόνες της σχολής, ενώ λίγο αργότερα εκδηλώνεται νέα απεργία αυτή τη φορά κατά του υποχρεωτικού κουρέματος. Παράλληλα, η Διοίκηση έχει υποψίες ότι εντός του ιδρύματος διακινείται κομμουνιστικό υλικό κι ότι υπάρχουν μαθητές οι οποίοι δίνουν εσωτερικές πληροφορίες για τα κατορθώματά τους στις κομμουνιστικές εφημερίδες.¹⁵ Λίγα χρόνια αργότερα, το 1938, με αφορμή ένα παρόμοιο επεισόδιο, ο τότε διευθυντής της Σχολής, Ανάργυρος Ηλιάδης, συμμετέχει σε συνεδρίαση της Επιτροπής Ασφάλειας. Η παρουσία του περιγράφεται ως εξής:

[ο Ηλιάδης δήλωσε ότι] η Σιβιτανίδειος πάντοτε θα είναι στόχος των κομμουνιστών, λόγω της φύσεως αυτής ως Τεχνικής Σχολής και της προελεύσεως των μαθητών της, εξ απόρων κατά το πλείστον οικογενειών και υπέδειξε ότι σκόπιμον θα ήτο ν' αποσπάσθωσι δύο αστυνομικά όργανα και να κυκλοφορήσιν εν τη Σχολή ως δήθεν μαθηταί αυτής.¹⁶

Στην ουσία, ο Διευθυντής έρχεται να συνοψίσει εύγλωττα τόσο τους σκοπούς της Σιβιτανιδείου Σχολής Τεχνών και Επαγγελματών όσο και τις μεθόδους της για να τους επιτύχει καθώς και τις ανησυχίες των διοικητών της. Λέει για τη «φύση» της σχολής και την προέλευση των μαθητών της και εννοεί ότι το έργο που φέρει εις πέρας η Σιβιτανίδειος απευθύνεται σε ένα κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας ταξικά προσδιορισμένο, απευθύνεται στον

πάτο της πυραμίδας, στην εργατική τάξη. Λέει για τους ασφαλίτες που καλό θα ήταν να γυρνοβολάνε στη σχολή και υποδεικνύει ότι προκειμένου η εργατική τάξη να μάθει την πειθαρχία, πρέπει να χρησιμοποιηθούν όλα τα αποθέματα κρατικής βίας που υπάρχουν διαθέσιμα. Λέει ότι η Σχολή θα είναι πάντα στόχος κομμουνιστών και αφήνει να αιωρείται ότι όπου υπάρχουν εργάτες μαζεμένοι μαζί, με κοινά ζόρια και κοινά προβλήματα, υπάρχει περίπτωση να τα συζητάνε και έπειτα να αρχίσουν να τους μπαίνουν περίεργες ιδέες στο μυαλό κι αυτό είναι πολύ επικίνδυνο.

Αυτή είναι η ουσία της Σιβιτανιδείου Σχολής, λοιπόν. Ένα τεράστιο πειθαρχικό πείραμα απέναντι στη νεολαία της εργατικής τάξης. Γι' αυτό και η λειτουργία της κρίνεται επιτυχημένη, παρότι από την Σχολή δεν αποφοιτά στην κυριολεξία σχεδόν κανείς!¹⁷ Το έτος 1932-1933 για παράδειγμα, την σχολή τελείωσε με επιτυχία μόνο το 16% των μαθητών κάθε τμήματος κατά μέσο όρο. Πρόκειται για ποσοστά που καθιστούν σαφές ότι η Τεχνική Εκπαίδευση της εποχής, μπορεί να δήλωνε δημόσια ότι θέλει να παράξει «πειθαρχικούς και μορφωμένους στρατιώτες», αλλά κατά βάση αυτό το «μορφωμένους» δεν είχε και μεγάλη σημασία. Το να διαβείς τις πόρτες της Σιβιτανιδείου, δεν σήμαινε σε καμία περίπτωση ότι θα βγεις μ' ένα πτυχίο και κάποια εξειδίκευση. Σήμαινε ότι αποφοιτήσεις-δεν αποφοιτήσεις, κατά τη διάρκεια της θητείας σου, θα έχεις πάρει τα απαραίτητα μαθήματα πειθαρχίας.

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΑΛΛΑΖΟΥΝ, ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΠΑΡΑΜΕΝΟΥΝ: ΠΙΣΩ ΣΤΑ ΕΠΑΛ

Από τη δεκαετία του 1920 και τη γέννηση της Τεχνικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα έχει πια περάσει ένας αιώνας. Τα αφεντικά έχουν σταματήσει να μιλάνε για την τάξη τους στο πρώτο πληθυντικό και για τους εργάτες στο δεύτερο. Αλλά ούτε η εργατική τάξη έχει σταματήσει να υπάρχει, ούτε τα αφεντικά. Πράγμα που σημαίνει ότι, μπορεί η γλώσσα

που μιλάνε όταν αναφέρονται στην ταξική πάλη να έχει εκλεπτυνθεί, αλλά η ανάγκη τους για οργάνωση προκειμένου να βάλουν τους εργάτες στη θέση τους καθόλου δεν έχει εκλείψει. Γι' αυτό οι μυστικές υπηρεσίες, η αστυνομία κι οι φασίστες είναι ακόμα εδώ, επιτηρώντας μας και φροντίζοντας να πειθαρχούμε, μαζί μ' έναν σωρό ακόμα μηχανισμούς που επινοήθηκαν στην πορεία. Γι' αυτό είναι ακόμα εδώ και η Τεχνική Εκπαίδευση. Γιατί το ερώτημα, πώς η νεολαία της εργατικής τάξης θα κάθεται φρόνιμα ενώ το μέλλον της θα είναι ολοένα και πιο δυσοίωνο, παραμένει φλέγον.

Μπορούμε τώρα να απαντήσουμε σε αυτό που είχαμε αρχικά αναρωτηθεί. Τι μύγα έχει τσιμπήσει όλους τους κρατικούς ρουφιάνους τελευταία και ασχολούνται με τα ΕΠΑΛ;

Καθώς ο διακρατικός ανταγωνισμός οξύνεται κι η κρίση βαθαίνει, τα κράτη κλείνονται ολοένα και περισσότερο στον εαυτό τους κι ακονίζουν τα μαχαίρια τους προκειμένου να ριχτούν στην αρένα την κατάλληλη στιγμή. Αυτή η διαρκής πολεμική προετοιμασία από τη μία συνεπάγεται ότι η καθημερινότητα της εργατικής τάξης θα πηγαίνει από το κακό στο χειρότερο με μισθούς που μειώνονται, τιμές που ανεβαίνουν, προϊόντα που εξαφανίζονται και ένα σωρό άλλες στερήσεις. Κι από την άλλη, η ίδια διαδικασία απαιτεί από την εργατική τάξη να επιδεικνύει τη μέγιστη πειθαρχία, να ευθυγραμμίζεται απόλυτα με τον κρατικό λόγο και να βαράει αδιαμαρτύρητα προσοχή σε κάθε κρατική προ-

σταγή. Τη διπλή αυτή πραγματικότητα, περιφρουρούν ένα κάρο μπάτσοι και κάθε άλλος διαθέσιμος μηχανισμός δημόσιας τάξης.

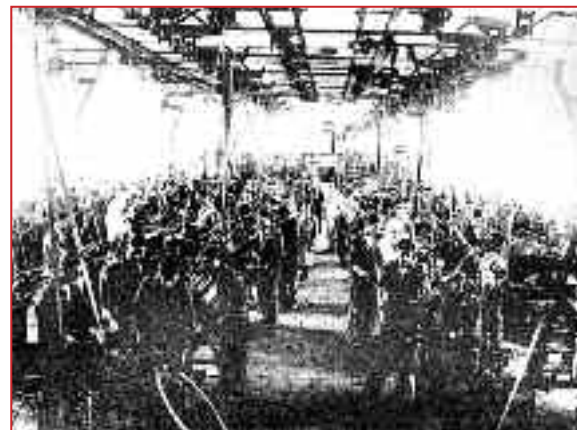
Το ξέρουν τα αφεντικά μας ότι αυτό που επιβάλλουν σ' όσους ανήκουμε στα χαμηλότερα κλιμάκια της ταξικής πυραμίδας είναι ασφυκτικό. Όπως ξέρουν επίσης κι ότι όσοι βρίσκομαστε σε αυτήν την ταξική θέση έχουμε χίλιους λόγους να μην το υπομένουμε δίχως αντιρρήσεις. Ότι υπάρχει πιθανότητα να ψάχνουμε τρόπους να συναντηθούμε, να κουβεντιάσουμε, ότι μπορεί ακόμα-ακόμα και να μας μπει στο μυαλό η ιδέα να οργανωθούμε, ακριβώς όπως είχε κάνει το νεογέννητο προλεταριάτο πριν εκατό χρόνια. Κι έτσι φροντίζουν να λειτουργούν ανά πάσα στιγμή χίλια σχέδια που διασφαλίζουν ότι θα μείνουμε πειθαρχημένοι και πειθαρχημένες.

Ένα από αυτά είναι το σχέδιο ΕΠΑΛ. Είναι φυσικά γνωστό ότι τα ΕΠΑΛ είναι σχολεία τίγκα στην πολυεθνική εργατική νεολαία, απ' αυτήν που ασφυκτιά και είναι πιθανό να βάζει με το νου της περιεργές ιδέες. Γι' αυτό και εξακολουθούν να επιτελούν τον πρωταρχικό τους ρόλο. Να μαθαίνουν στην πολυεθνική εργατική νεολαία ποια είναι η θέση την οποία προορίζεται να καταλάβει στην καπιταλιστική κοινωνία. Να της υπενθυμίζουν τη σημασία της πειθαρχίας και τις συνέπειες που έχει η αμφισβήτησή της. Να της τονίζουν ότι αρκεί να την βαφτίσουν «εγκληματική» κι η αστυνομία θα έρθει να τη μαζέψει. Πρόκειται για σχέδιο ύψιστης σημασίας. Εξού και το φλογερό ενδιαφέρον των κρατικών ρουφιάνων για τα ΕΠΑΛ. Εν τω μεταξύ, μην φανταστείτε ότι υποστηρίζουμε πως στα Γενικά Λύκεια γίνεται τίποτα διαφορετικό. Σίγουρα οι ίδιες ακριβώς λειτουργίες επιτελούνται παντού όπου βρίσκεται μαζεμένη η εργατική τάξη. Απλά επειδή στα ΓΕΛ υπάρχει πάντα η πιθανότητα η ταξική καταγωγή των μαθητών να είναι λιγότερο ενιαία, οι κρατικοί χειρισμοί κι ο κρατικός λόγος είναι κάπως πιο διακριτικοί.

Που και που, ωστόσο, οι κρατικοί ρουφιάνοι μάς κάνουν ακόμα τη χάρη να μιλάνε ανοιχτά, όπως οι πρόγονοί τους. Ο συντάκτης της *Καθημερινής*, Τάκης Θεωδορόπουλος, για παράδειγμα, φρόντισε πρόσφατα να μας υπενθυμίσει, με άλλη αφορμή, ότι στις σχολικές τάξεις «εκτός από μαθηματικά ή σολφέζ, όσοι συμμετέχουν οφείλουν να υπακούουν σε ορισμένους κανόνες, ήτοι συμβάσεις. Στο σχολείο υποτίθεται μαθαίνεις ότι η γνώση είναι συνυφασμένη με την πειθαρχία».¹⁸ Πείτε μας εσείς αν διαφέρει πραγματικά αυτή η διατύπωση από τους «πειθαρχικούς και μορφωμένους στρατιώτες της ευημερίας». Τα χρόνια έχουν περάσει, οι στόχοι των αφεντικών παραμένουν απαράλλαχτοι.

1. Τα αποσπάσματα είναι από το Απόστολος Λακασάς, «Σε πρώτο πλάνο η βία στα σχολεία – Σε κλίμα απαξίωσης τα ΕΠΑΛ», *Καθημερινή*, 05/02/2022.

2. Για την εργατική τάξη στην Ελλάδα του 20ου αιώνα

Η ΣΙΒΙΤΑΝΙΔΕΙΟΣ (ΠΟΥ ΗΤΑΝ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ)

Εκτός από στρατόπεδο βέβαια, η Σιβιτανίδειος ήταν και κατά το ήμισυ κανονικό εργοστάσιο αφού λειτουργούσε ως κανονικός εργολάβος που αναλάμβανε δουλειές, τις οποίες έφερναν εις πέρας οι μαθητευόμενοι επί πληρωμή κατά τη διάρκεια του σχολικού ωραρίου. Οι μαθητές είχαν λογικά σε αυτό το τμήμα της εκπαίδευσής τους τη μοναδική ευκαιρία να τρώνε χριστοπαναγίες από τους προϊστάμενους, πριν καν βγουν στην αγορά εργασίας!

έχουμε μιλήσει αναλυτικότερα στο *Σπουδές στο Γαλανό-μαυρο: Ο Ελληνικός Φασισμός στον Μεσοπόλεμο, Τόμος Α'*, Κεφάλαιο 1: Δύο Ασυμβίβαστες Πλευρές σε Σύγκρουση, εκδ. Antifa Scripta, Μάιος 2013.

3. Τα αποσπάσματα τα βρήκαμε στο Αλέξανδρος Αγγελάκης, *Η Σιβιτανίδειος Σχολή των Τεχνών και των Επαγγελματιών την Περίοδο του Μεσοπολέμου*, Μεταπτυχιακή Εργασία, 2004, σελ. 80.

4. «Η συγχώνευση Πανεπιστημίου και ΤΕΙ ως το επιμύθιο στο μύθο της τεχνολογικής εκπαίδευσης», *Ελευθερία*, 13/07/2018.

5. Τα στοιχεία αυτά από το Παλαιολόγος Δούρος, *Η Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση στην Ελλάδα*, 07/2017.

6. Αγγελάκης, *Η Σιβιτανίδειος Σχολή...*, ό.π. πρ., σελ. 24.

7. Επισημαίνεται στο Αλίκη Βαξεβάνογλου, *Σιβιτανίδειος Σχολή Τεχνών και Επαγγελματιών: Από την Ίδρυση στην Καθιέρωση*, εκδ. Σιβιτανιδείου Σχολής, 01/2015.

8. Αγγελάκης, *Η Σιβιτανίδειος Σχολή...*, σελ. 87.

9. Ό.π., σελ. 88.

10. Βαξεβάνογλου, *Σιβιτανίδειος Σχολή...*, σελ. 250-251.

11. Ό.π., σελ. 256-257.

12. Ό.π., σελ. 268.

13. Ό.π., σελ. 259-260.

14. Ό.π., σελ. 260.

15. Ό.π., σελ. 274-276.

16. Ό.π., σελ. 277-278.

17. Τα στοιχεία για τις αποφοιτήσεις από το Αγγελάκης, *Η Σιβιτανίδειος Σχολή...*, σελ. 46.

18. Τάκης Θεωδορόπουλος, «Ο Νέος Κομφορμισμός της Φούστας», *Καθημερινή*, 05/02/2022.

19. Βαξεβάνογλου, *Σιβιτανίδειος Σχολή...*, σελ. 267.

ΤΟ ΠΕΙΘΑΡΧΕΙΟΝ

Λοιπόν, από αυτό το πράγμα φωτογραφία δεν βρήκαμε, οπότε απλά διαβάστε το παρακάτω:

Το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς [ενν. το 1935] μαθαίνουμε πως έχει προβλεφθεί η ανέγερση "Πειθαρχείου" στο προαύλιο της σχολής για τους τιμωρημένους μαθητές. Το "Πειθαρχείον" εγκαινιάζεται λίγο μετά. Μερικά χρόνια αργότερα, στα 1941, θα αποφασιστεί μέσα στο ήδη υπάρχον "Πειθαρχίον" η πρόσθετη κατασκευή διαχωρισμάτων για έντεκα απομονωτικούς θαλαμίσκους... Και βέβαια την όλη σωφρονιστική υποδομή θα κατασκευάσουν οι ίδιοι οι μαθητές.¹⁹

Προφανώς δεν έπρεπε να μείνει κανένας μηχανισμός πειθαρχίας της εργατικής τάξης που να μην χαρίσει λίγη απ' την αίγλη του στη Σιβιτανίδειο όποτε είπαν να βάλουν τους μαθητές να χτίσουν κι ένα Πειθαρχείον με θαλάμους απομόνωσης για να τους κλειδώνουν μετά μέσα όταν δεν κάθονται φρόνιμοι. Να δούμε ποιος θα βρεθεί τώρα να πει ότι οι αυτόνομοι υπερβάλλουν για την Τεχνική Εκπαίδευση...